

اثربخشی درمان شناختی رفتاری بر هیجان تحصیلی در کودکان کار مقطع متوسطه اول شهر چابهار

دنیا داودی پناه^۱، امیر بستان^۲

^۱ کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه پیام نور، واحد آمل (نویسنده مسئول)

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، پردیس، واحد زاهدان

چکیده

هدف این پژوهش بررسی اثربخشی درمان شناختی رفتاری بر هیجان تحصیلی در کودکان کار مقطع متوسطه اول شهر چابهار بود. جامعه آماری این پژوهش شامل شامل کلیه کودکان کار مشغول تحصیل در مقطع متوسطه اول شهر چابهار بودند که تعداد آن ها در مرحله اول ۶۵ نفر به صورت در دسترس انتخاب شدند. و سپس از بین آن ها تعداد ۳۰ نفر و به صورت تصادفی ساده در دو گروه آزمایش و کنترل جایگزین شدند. و پرسشنامه هیجان تحصیلی در پیش آزمون و سپس در مرحله پس آزمون اجرا شد. آزمودنی های گروه آزمایش بر اساس پروتکل درمان شناختی رفتاری طی ۸ جلسه در ۸ هفته (هر هفته یک جلسه نود دقیقه ای) تحت آموزش قرار گرفتند. جهت تجزیه و تحلیل داده ها در بخش توصیف داده ها، شاخص های میانگین، انحراف استاندارد و آزمون های شایپرو ویلک و در قسمت آمار استنباطی از تحلیل کواریانس چندمتغیره با استفاده از نرم افزار SPSS ۲۶ استفاده شده است. نتایج تجزیه و تحلیل نشان دادند که درمان شناختی رفتاری بر هیجان تحصیلی در کودکان کار تأثیر دارد.

واژه های کلیدی: درمان شناختی رفتاری، هیجان تحصیلی، کودکان کار.

مقدمه:

بر اساس آمار سازمان بین المللی کار از سال ۲۰۰۰ تا کنون تعداد کودکانی که در جهان کار میکنند، به دو سوم کاهش یافته است؛ اما هنوز در حدود ۱۶۸ میلیون کودک کار میکنند که ۸۵ میلیون نفر آنها به کارهای مخاطره آمیز اشتغال دارند. و تحصیل را رها کرده یا انگیزه ای برای ادامه دادن ندارند. (انجمن جهانی کودکان کار، ۲۰۲۰). در ایران آمار و اطلاعات دقیقی در مورد کودکان کار وجود ندارد. آمارهای پراکنده و برخی از مطالعات مقدماتی درباره پدیده کودکان کار و خیابان، حاکی از روند روبه گسترش آن در شهرهای بزرگ ایران است (حسینی، ۱۴۰۱). کودکان کار که زیر فشار و در سایه سختی های زندگی به کار در خیابانها روی آورده اند و فرآیند طبیعی رشد جسمی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی شان و همچنین شخصیت و جریان اجتماعی شدن آنها به خطر افتاده است؛ نیازمند توجه ویژه اند. کار در محیطهای ناامن و همچنین نداشتن نگرش مثبت نسبت به آینده باعث خواهد شد تا کودکان کار نسبت به سایر کودکان و نوجوانان در معرض خطر بیشتری برای ترک تحصیل بوده و احتمال نداشتن هیجان برای ادامه تحصیل در آنان بیشتر باشد (افشانی و همکاران، ۱۴۰۲).

تعلیم و تربیت آدمی از دیر باز مورد توجه بوده است، اما دنیای مدرن امروز، توجه خود را به آموزش و پرورش و یادگیری معطوف کرده است و در این زمینه هزینه های فراوانی از طرف خانواده ها و دولت مورد استفاده قرار داده می شود. توجه به تعلیم و تربیت، یادگیری را محور و پایه همه برنامه ها، سیاست ها و خط مشی های آموزشی قرار می دهد. ولی با وجود این، مشاهده می شود که تعداد درخور توجهی از دانش آموزان هر ساله در یادگیری آموزشگاهی شکست می خورند. اما چیزی که می تواند در این بین در رویارویی با چالش های زندگی به نوجوانان کمک کند تنظیم هیجان تحصیلی می باشد. هیجان های تحصیلی از موضوع های مهم و جدید در حوزه تربیتی است و یکی از جامع ترین نظریه ها در این زمینه نظریه ی کنترل - ارزش هیجان های پیشرفت تحصیلی است. هیجان های تحصیلی آن دسته از هیجان هایی هستند که مستقیماً با فعالیت های تحصیلی یا نتایج پیشرفت تحصیلی ارتباط دارند (پکران، ۲۰۲۲). هیجان ها همیشه در محیط های آکادمیک و بالینی حضور دارند. این هیجان ها، به احتمال زیاد بر آمادگی، انگیزه برای مقابله با مشکلات و تلاش های دانش آموزان و حتی راهبردهای مورد استفاده آن ها برای درک مطالب تأثیر می گذارد (آرتینو، هولمبو، دورینگ، ۲۰۱۹). هیجان به عنوان یک حالت ذهنی مفهوم سازی شده است که با واکنش های فیزیولوژیکی و پاسخ های ارزیابانه به برخی از اعمال، شرایط یا حوادث همراه است. پکران (۲۰۱۶) اظهار می کند که هیجان هایی که مستقیماً با فعالیت ها یا پیامدهای تحصیلی رابطه دارند، به عنوان هیجانات تحصیلی تعریف می شوند. این اصطلاح اولین بار توسط پکران، ۲۰۰۲ در زمینه آموزش به کار گرفته شد و می توانند به صورت مثبت (بطور مثال، افتخار، لذت، امید) یا منفی (خستگی، خشم، اضطراب)، فعال (لذت، افتخار یا خشم) یا غیرفعال (شرم) باشند که در تمامی موقعیت های تحصیلی (قبل، حین و بعد از حضور در کلاس، مطالعه و آزمون) تجربه شوند (تایسون، ۲۰۱۹). به لحاظ موضوعی دو نوع هیجان تحصیلی وجود دارد. یکی، هیجان فعالیتی که به فعالیت های تحصیلی وابسته است، دیگری، هیجان پیامدی که با نتایج فعالیتهای تحصیلی ارتباط دارد. این دو نوع هیجان را از نظر زمان به هیجان های آینده نگر مثل امیدواری به کسب موفقیت و ناامیدی و اضطراب از شکست، و هیجان های گذشته نگر مانند احساس غرور و افتخار یا شرم

^۱ILO- IPEC^۲Pekran^۳Artino, Holmbo, Doering^۴Tyson

از کسب نتایج تقسیم می کنند (اسد زاده، ۱۳۹۲). هیجان های تحصیلی را از نظر ارزشمندی نیز به هیجانهای مثبت، مثل لذت، امیدواری و غرور و هیجانهای منفی مانند خشم، اضطراب، شرم، ناامیدی و خستگی دسته بندی می کنند (نیکدل، ۱۳۹۹). به طور معمول هیجان های تحصیلی به طور مستقیم به فعالیت های تحصیلی یا نتایج تحصیلی، گره خورده اند؛ بنابراین هیجان های وابسته به فعالیتهای مرتبط با تحصیل نیز هیجان های تحصیلی تلقی می شوند. لذت منبعث از یادگیری، خستگی ناشی از آموزش های کلاسی و ناکامی ها و عصبانیت های ناشی از تکالیف دشوار، نمونه هایی از هیجان های مرتبط با فعالیت های تحصیلی است (نیکدل، کدیور، ۱۳۹۹) یکی از مداخلاتی که می تواند در بهبود هیجان تحصیلی کودکان کار نقش مهمی داشته باشد درمان شناختی رفتاری می باشد. درمان شناختی رفتاری شیوه ای از روان درمانی مبتنی بر نظریه اختلالات هیجانی و مطالعات بالینی و آزمایشی است در این نوع درمان باورها و رفتارهای افراد هدف اصلی تغییر قرار می گیرد (فارسی نژاد و همکاران، ۱۳۹۷). در درمان شناختی رفتاری فرض اصلی بر این اساس استوار است که تغییرات درمانی بین جلسات مشاوره و درمان و در اثر تمرین فرد و بهره گیری از فنون شناختی رفتاری صورت می گیرد و این فنون درمانی مانند مهارت های دیگر تا زمانی که فرد در آن مهارت نیافته باشد و به طور مکرر تمرین نکند تاثیرگذار نیست (عسگری، ۱۳۹۸). پس در هر نوبت تکنیک های شناختی و رفتاری جدیدی معرفی می شود و آموزش عملی به افراد این امکان را می دهد که از تغییر روحیه خود که در اثر تکرار و تمرین حاصل می شود مطمئن شوند. رویکرد شناختی رفتاری شناخت های نامعقول و فرضیه های منفی را که در حالت ناخوشایند هیجانی نقش دارند به چالش می کشد و به افراد کمک می کند تا افکار و احساساتی که بر روی رفتارشان تاثیر می گذارد را درک کنند. ویژگی های دیگر درمان شناختی رفتاری مانند ارتباط کاری، تجربی و گروهی فعال بودن، هدفدار بودن، متمرکز بودن بر مشکل و مهارت های مقابله ای می تواند بازخورد مناسبی در درمانجویان ایجاد کنند (گرگیچ و همکاران، ۱۴۰۱). در پژوهش معماریان و همکاران (۱۳۹۹) ورنجبر و همکاران (۱۴۰۰) نشان داده شد که آموزش مبتنی بر رویکرد شناختی رفتاری بر افزایش هیجان های تحصیلی اثربخش می باشد، عابدی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهش خود نشان دادند که رویکرد شناختی رفتاری بر اشتیاق تحصیلی و عملکرد تحصیلی کودکان کار تاثیرگذار است. از این رو این پژوهش در صدد است تا به این پرسش پاسخ دهد که آیا درمان شناختی رفتاری بر هیجان تحصیلی در کودکان کار مقطع متوسطه اول شهر چابهار تاثیر دارد؟

مواد و روش ها:

روش پژوهش حاضر نیمه آزمایشی با طرح پیش آزمون - پس آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه کودکان کار مشغول تحصیل در مقطع متوسطه اول شهر چابهار بودند که تعداد آن ها در مرحله اول ۶۵ نفر بودند. از بین آن ها تعداد ۳۰ نفر به صورت در دسترس انتخاب و به صورت تصادفی (با روش قرعه کشی) در گروه آزمایش و کنترل (۱۵ نفر در گروه آزمایش و ۱۵ نفر در گروه کنترل) جایگزین شدند. ملاک های ورود به پژوهش شامل کودکان کار ساکن شهر چابهار که مشغول به کار باشند، کودکان کار مشغول تحصیل در مقطع متوسطه اول باشند، و رضایت آگاهانه برای شرکت در پژوهش داشته باشند. و این کودکان کار دارای بیماری جسمی حاد نباشند و دارای سلامت روان باشند. معیار خروج از پژوهش هم عدم رضایت برای شرکت در پژوهش و ناقص بودن پرسشنامه ها یا معیارهای ورود ذکر شده بود. برای رعایت اصول اخلاقی در این پژوهش، ضمن بیان هدف کلی پژوهش و آزادی مشارکت در آن، به آزمودنی ها از لحاظ محرمانه ماندن اطلاعات نیز اطمینان داده شد. در پایان از شرکت کنندگان در پژوهش تقدیر و تشکر به عمل آمد.

ابزار گردآوری داده‌ها:

پرسشنامه هیجان تحصیلی

این ابزار به منظور اندازه‌گیری هیجان‌های تحصیلی دانش‌آموزان توسط پکران و همکاران (۲۰۰۵) طراحی و ساخته شده است. این پرسشنامه از نوع خودگزارشی و مداد - کاغذی است که در سه قسمت، شامل بخش هیجان‌های مربوط به کلاس، هیجان‌های مربوط به یادگیری و هیجان‌های مربوط به امتحان تهیه شده است. بخش مربوط به هیجان امتحان تحت عنوان «پرسشنامه هیجان‌های امتحان» انتشار یافته و یک بخش کامل و مجزا از پرسشنامه را تشکیل می‌دهد. در هر قسمت ۸ زیرمقیاس وجود دارد. زیرمقیاس‌های مربوط به کلاس، که شامل ۸۰ سؤال است و هشت هیجان زیر را اندازه‌گیری می‌کند: لذت از کلاس، امیدواری، غرور (افتخار)، عصبانیت (خشم)، اضطراب، شرم، ناامیدی و خستگی (بی‌حوصلگی). قسمت مربوط به هیجان‌های امتحان، که شامل ۷۷ سؤال است عبارتند از: لذت از امتحان، امیدواری، غرور، عصبانیت، اضطراب، آرامش، شرم و ناامیدی. هیجان‌های مربوط به یادگیری، که شامل ۷۵ سؤال است؛ لذت از یادگیری، امیدواری، غرور، عصبانیت، اضطراب، شرم، ناامیدی و خستگی را اندازه‌گیری می‌کند. باید توجه داشت که پکران و همکاران (۲۰۰۵) به گونه‌ای سؤالات را طراحی کرده‌اند که هر قسمت تجربه‌های هیجانی را در سه موقعیت مختلف می‌سنجد. برای مثال، هیجان‌های مربوط به کلاس، شامل سه دسته از سؤالات مربوط به هیجان‌های تجربه شده قبل، هیجان‌های حین و هیجان‌های بعد از کلاس است. پژوهش پکران و همکاران (۲۰۰۵) نشان می‌دهد که آلفای کرونباخ محاسبه شده برای خرده مقیاس‌های پرسشنامه از ۰/۷۵ تا ۰/۹۵ بدست آمده است که نشان دهنده پایایی قابل قبول این ابزار است. کدیور و همکاران (۱۳۸۸)، این پرسشنامه را در جامعه دانش‌آموزان دبیرستانی ایران مورد اعتباریابی قرار داده و پایایی مقیاس هیجان‌های مربوط به کلاس این پرسشنامه را نیز بین ۰/۷۳ تا ۰/۸۴ گزارش نموده‌اند (طبق جدول ۱)؛ که نشان‌دهنده این است که پرسشنامه هیجان‌های تحصیلی، پایایی قابل قبول و کافی دارد و ضرایب حاصل از آن با نتایج پژوهش پکران و همکاران (۲۰۰۵) قابل قیاس است. همچنین بررسی روایی این ابزار در پژوهش کدیور و همکاران (۱۳۸۸) نشان می‌دهد این پرسشنامه از میزان روایی مناسبی برخوردار است. در این پژوهش با توجه به اهداف مورد نظر زیر مقیاس‌های مربوط به هیجان‌های کلاس شامل لذت از کلاس (۵ سوال)، غرور (۵ سوال)، خشم (۴ سوال)، اضطراب (۵ سوال)، ناامیدی (۴ سوال)، شرم (۸ سوال) و خستگی (۱۱ سوال)، مورد استفاده قرار گرفت. به عنوان مثال گویه "مفتخرم که در این کلاس بهتر از بقیه عمل کنم"، هیجان مثبت غرور و گویه "هرگاه در کلاس صحبت می‌کنم، می‌خواهم به سوراخی رفته و پنهان شوم" نیز شرم را می‌سنجد. در این پرسشنامه دانش‌آموزان تجربیات هیجانی خود را در یک مقیاس لیکرتی ۵ درجه ای از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) درجه‌بندی می‌کنند.

درمان شناختی رفتاری

بسته‌ی آموزشی درمان شناختی رفتاری

در جلسه اول: مقدمه ای بر آموزش روانی و شناسایی احساسات و مهارت‌های تعدیل عاطفی و معرفی و توضیح اصول اساسی درمان شناختی رفتاری، معرفی مفاهیم بنیادی درمان شناختی رفتاری از جمله افکار خودآیند و خطاهای شناختی، تنظیم زمان بندی جلسات، بحث درباره قوانین جلسات و اجرای پیش آزمون و در جلسه دوم: تعیین دستور کار جلسه، ارزیابی، فرمول بندی و فراهم آوردن چارچوبی مفهومی درباره فرد شرکت کننده، مفهوم‌سازی مسائل شرکت کننده و پرکردن برگه کاری فرمول بندی و شروع مهارت‌های آرمیدگی یا خود تسکین دهنده و در جلسه سوم: مقدمه بر روابط میان افکار و احساسات و

رفتارها و تعیین دستور کار جلسه، هدف گزینی و تعیین هدف های درمانی به کمک بیمار، تهیه دفترچه یادداشت مخصوص درمان، برنامه ریزی فعالیت و در جلسه چهارم: مروری بر مهارت های مقابله ای و تعیین دستور کار جلسه، شناسایی و تشخیص افکار خودآیند، تمرین ثبت افکار و واگذاری آن به بیمار به عنوان تکلیف خانگی و در جلسه پنجم: تعیین دستور کار جلسه، تغییر و اصلاح افکار خودآیند، آموزش تکنیک جای گزینی افکار منطقی، معرفی فرم ثبت فعالیت هفتگی به عنوان تکلیف خانگی و در جلسه ششم: تعیین دستور کار جلسه، تشخیص خطاهای شناختی، بررسی شواهد و تهیه کارت های مقابله و در جلسه هفتم: تعیین دستور کار جلسه، طراحی تکلیف درجه بندی شده، استفاده از تکنیک رویارویی تجسمی و در جلسه هشتم: بررسی فعالیت های انجام نشده، تکالیف خانگی و دفترچه یادداشت درمان، پاسخ به سوالات، جمع بندی و در نهایت پس از آزمون اجرا شد.

پروتکل درمان شناختی رفتاری

جلسات	اهداف	محتوا	تمرین خانگی
جلسه اول	بررسی وضعیت و تشخیص اولیه	مصاحبه بالینی و ایجاد ارتباط اولیه توضیح در ارتباط با اهداف	ثبت افکار روزانه
جلسه دوم	بازگویی شناختی و تخلیه هیجانی	بازگویی روانشناختی و تخلیه هیجانات	ثبت افکار روزانه
جلسه سوم	آگاهی از هیجانات	آموزش نحوه بروز هیجانات و کنترل آن ها و آگاهی از افکار خودکار	ثبت خطاهای شناختی و بررسی افکار جایگزین
جلسه چهارم	کاهش نشانه های برانگیختگی	استفاده از روش های تجسمی، روش جایگزین ذهنی افکار و خاطرات خوشایند	آرامش بخشی عضلات روزانه
جلسه پنجم	مقابله با افکار مزاحم	مقابله با احساس گناه و شرم	شناخت خطاهای شناختی و جایگزین کردن باورهای منطقی
جلسه ششم	اجتناب از خاطرات ناراحت کننده	آموزش مهارت تنظیم هیجان	انجام فعالیت های روزانه
جلسه هفتم	جایجایی نقش	آموزش مهارت های حل مسئله و تصمیم گیری و بررسی اهداف و برنامه های زندگی فرد	نوشتن نامه به خود
جلسه هشتم	ازسرگیری فعالیت های روزانه	ازسرگیری فعالیت ها و مشخص کردن هدف های فرد برای آینده	بازگشت به زندگی روزانه

نتایج

در جدول اشخاص های توصیفی مرتبط با نمرات متغیر هیجان تحصیلی در پیش آزمون و پس آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل نمایش داده شده است. با توجه به این جدول در مرحله پیش آزمون در گروه آزمایش در متغیر هیجان تحصیلی، میانگین

و انحراف معیار به ترتیب ۱۸۴/۶ و ۳/۵ در پس آزمون به ترتیب ۲۳۸/۸ و ۳/۴ می باشد. شاخص های توصیفی مرتبط با نمرات متغیر هیجان تحصیلی در پیش آزمون و پس آزمون در گروه کنترل هم در جدول فوق نشان داده شده است.

جدول ۱ شاخص های توصیفی متغیر هیجان تحصیلی و مولفه های آن

متغیر	گروه	آزمایش				کنترل	
		میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار
هیجان تحصیلی	پیش آزمون	۱۸۴.۶	۳.۵	۱۸۰	۱۹۰	۱۸۹.۶	۳.۷
	پس آزمون	۲۳۸.۸	۳.۴	۲۷۱	۲۹۵	۱۹۰	۳.۹
لذت	پیش آزمون	۲۷.۴	۱.۲	۲۴	۲۹	۳۰.۹	۳.۸
	پس آزمون	۳۹	۳.۳	۳۵	۴۶	۳۱	۳.۸
امیدواری	پیش آزمون	۷۷	۰.۹۲	۶	۱۰	۸.۵	۱.۶
	پس آزمون	۹۶	۳.۶	۱۳	۲۴	۹.۵	۱.۸
غرور	پیش آزمون	۱۷.۵	۲.۲	۱۴	۲۱	۱۵.۱	۲.۴
	پس آزمون	۲۴.۸	۲.۷	۱۹	۳۰	۱۴.۹	۲.۹
خشم	پیش آزمون	۲۶.۹	۴.۲	۲۰	۳۸	۲۲.۵	۳.۲
	پس آزمون	۱۷.۸	۳.۷	۱۲	۲۶	۲۱.۵	۳.۲
اضطراب	پیش آزمون	۲۳.۷	۰.۷۹	۲۳	۲۵	۲۴	۲.۶
	پس آزمون	۱۷.۰۶	۳.۹	۱۱	۲۳	۲۳.۴	۳.۱
شرم	پیش آزمون	۳۵.۸	۱.۵	۳۴	۴۰	۳۴.۴	۲.۶
	پس آزمون	۲۱.۰۶	۲.۹	۱۷	۲۶	۳۳.۳	۲.۵
ناامیدی	پیش آزمون	۲۹.۴	۰.۸۲	۲۸	۳۰	۳۳.۶	۳.۲
	پس آزمون	۳۸	۳.۲	۳۰	۳۸	۳۳.۶	۳.۲

پس آزمون	۲۱	۳,۱	۱۶	۱۶	۳۳,۴	۲,۷	۲۹	۴۰
پیش آزمون	۲۷,۳	۰,۸۱	۲۶	۲۸	۳۰,۶	۳,۰۶	۲۳	۳۵
خستگی								
پس آزمون	۱۷,۷	۳,۴	۱۳	۲۵	۲۹,۹	۳,۲	۲۱	۳۴

در جدول ۲ میزان سطح معناداری بیشتر از ۰/۰۵ می باشد که گویای آن است شرط همگنی ماتریس کوواریانس به خوبی برای متغیرهای وابسته رعایت شده است ($F=12/553$ و $p \geq 0/05$)، به این معنی که ماتریس های کوواریانس مشاهده شده بین گروه های مختلف باهم برابرند. حال با توجه به برقرار بودن تمامی مفروضه های تحلیل کوواریانس، در ادامه نتایج این تحلیل در متغیرهای وابسته در پس آزمون گروه های آزمایش و کنترل با حذف اثر پیش آزمون آورده می شود.

جدول ۲ نتایج آزمون ام باکس جهت بررسی پیش فرض همگنی ماتریس کوواریانس مولفه های پرسشنامه هیجان تحصیلی

BOX S M	F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معناداری
۸/۶۵۳	۱۲/۵۵۳	۶	۵۶۸۰/۳۰۲	۰/۲۰۳

با توجه به جدول ۳ نتایج بررسی همگنی شیب رگرسیون، تعامل متغیر مستقل با متغیرهای هم پراش نشان داد سطوح معنی داری (sig)، تعامل متغیر مستقل (گروه)، با دو متغیر هم پراش (هیجان تحصیلی و پیش آزمون)، از ۰/۰۵ بیشتر است و معنی دار نیست. بنابراین با اطمینان، می توانیم بگوییم شرط همگنی شیب خط رگرسیون، برای انجام تحلیل کوواریانس برقرار است.

جدول ۳ تعامل متغیر مستقل و متغیر همپراش (آزمون همسانی واریانس های پیش آزمون و پس آزمون) هیجان تحصیلی

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
مدل تصحیح شده	۲۴۸۱/۲۷۴	۳	۸۲۷/۰۹۱	۲۷/۶۹۳	۰/۰۰۱
گروه*پیش آزمون	۱۴۸۰/۰۴۳	۱	۱۴۸۰/۰۴۳	۴۲/۱۳۰	۰/۰۹۶
خطا	۹۰/۰۹۲	۲۶	۳/۴۶۵		
کل	۲۶۵۲۱۳/۰۰۰	۳۰			

در جدول ۴ کنترل پیش آزمون سطوح معناداری همه آزمون ها کمتر از ۰/۰۵ می باشد و نشان دهنده این است که بین گروه های آزمایش و گواه حداقل در یکی از متغیرهای وابسته تفاوت معنادار دارد و به این معنی درمان شناختی رفتاری بر هیجان تحصیلی کودکان کارتاثیر معناداری دارد. سطح معنی داری همه آزمون ها، بیانگر آن می باشد که بین افراد شرکت کننده پژوهش در گروه های آزمایش و گواه حداقل در یکی از خرده مقیاس های متغیر هیجان تحصیلی تفاوت معنی داری مشاهده

می شود ($F=152/297$ $p<0/05$). برای پی بردن به این نکته که از لحاظ کدام متغیر بین دو گروه تفاوت وجود دارد، تحلیل کوواریانس انجام گرفت که نتایج حاصل به صورت زیر مشخص گردید.

جدول ۴ نتایج کوواریانس چندمتغیری روی نمره های پس آزمون مولفه های هیجان تحصیلی با کنترل پیش آزمون

آزمون	ارزش	F	df فرضیه	df خطا	سطح معناداری
اثر پیلایی	۰/۹۸۳	۱۵۲/۲۹۷	۹	۲۱	۰/۰۰۰۱
لامبدای ویلکز	۰/۰۱۷	۱۵۲/۲۹۷	۹	۲۱	۰/۰۰۰۱
اثر هتلینگ	۵۹/۲۹۷	۱۵۲/۲۹۷	۹	۲۱	۰/۰۰۰۱
بزرگترین ریشه خطا	۵۹/۲۹۷	۱۵۲/۲۹۷	۹	۲۱	۰/۰۰۰۱

با توجه به میزان F و سطح معناداری در جدول ۵ که کمتر از ۰/۰۵ می باشد، فرض صفر رد می شود. یعنی اختلاف معناداری بین میانگین نمرات هیجان تحصیلی در دو گروه آزمایش و کنترل وجود دارد. همچنین با بررسی جدول آمار توصیفی و مقایسه مقدار میانگین نمرات مرتبط با هیجان تحصیلی در دو گروه مشاهده می شود که که درمان شناختی رفتاری بر هیجان تحصیلی کودکان کار تاثیر معناداری دارد، و با تأکید بر میزان اندازه اثر می توان نتیجه گرفت که درمان شناختی رفتاری بر هیجان تحصیلی کودکان کار تاثیر دارد، که این میزان برابر با ۰/۳۲۱ می باشد.

جدول ۵ تحلیل کواریانس درمان شناختی رفتاری بر هیجان تحصیلی

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	DF	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر
پیش آزمون	۱۴۷۳/۲۸۲	۱	۱۴۷۳/۲۸۲	۳۹۵/۹۹۷	۰/۰۰۱	۰/۱۳۶
گروه	۶۶۰/۸۵۸	۱	۶۶۰/۸۵۸	۱۷۷/۶۲۹	۰/۰۰۱	۰/۴۶۸
خطا	۱۰۰/۴۵۲	۲۷	۳/۷۲۰			
کل	۲۶۵۲۱۳/۰۰۰	۳۰				

بحث و نتیجه گیری:

این مطالعه باهدف تعیین اثربخشی درمان شناختی رفتاری بر هیجان تحصیلی در کودکان کار مقطع متوسطه اول شهرچابهار انجام شد. نتایج نشان داد که درمان شناختی رفتاری بر هیجان تحصیلی مؤثر بود. نتایج این پژوهش با پژوهش های محمدپور و همکاران (۱۴۰۲)، غلامزاده و همکاران (۱۴۰۱)، گراند و همکاران (۲۰۲۲) همسو بود. در تبیین این یافته میتوان گفت که هیجان ها تسهیل کننده هایی می باشند به این صورت که هیجانهای مثبت با افزایش تمرکز و توجه فرد روی موضوع و تخصیص منابع شناختی موجود، موجب ترغیب فرد برای انجام فعالیت می شود. در این حالت شخص از راهبردهای عمیق یادگیری مانند بسط و سازماندهی استفاده می کند، تلاش زیادی برای ادامه روند یادگیری، نحو صرف کردن تا رسیدن به هدف پافشاری می کند در نتیجه این که مطابق با نتایج این پژوهش می توان گفت وقتی کودکان محیط کلاس را به لحاظ آموزشی و

هیجانی حمایت کننده می‌دانند، هیجانات مثبتی را حین یادگیری و انجام فعالیت‌های درس تجربه می‌کنند. که موجب می‌شود با میل و رغبت در آن درگیر شوند.

درمان شناختی رفتاری از طریق تشخیص خطاهای شناختی، به چالش کشیدن و آزمایش آنها، محتوای افکار منفی کودکان کار را تغییر داده که این امر منجر به تعدیل هیجانات منفی آن‌ها می‌شود؛ به عبارت دیگر، تغییر در باورها به واسطه همراه با تمرکز بر توانمندیها در رویکرد رفتاردرمانی شناختی عدم انگیزه و هیجان تحصیلی را در نوجوانان و کودکان تعدیل می‌کند. آموزش های شناختی رفتاری با مشمول بودن فنونی مانند هدف گذاری، ارزیابی شناختی رفتاری، بازسازی شناختی، خود نظارتی، حل مسئله و فعالیت های رفتاری بر فرایند شناختی افراد اثر گذاشته و فرد را مجهز به مهارتهایی میکند که میتوانند حتی در فضایی غیر از محیط آموزشی هم از این مهارت ها استفاده کنند و بتوانند چالشهای زندگی به عنوان کودک کار را راحتتر تجربه کند. معمولاً کودکان کار که در انجام تکالیف خود اهمالکاری میکنند و انگیزه و هیجان لازم را ندارند از مهارتهای شناختی و خودتنظیم گری کافی برخوردار نیستند؛ که این امر باعث اهمال آنها در انجام تکالیفشان و در نهایت ترک تحصیل میشود. افزون بر این، بخش عظیمی از این مشکلات به دلیل تفکرات غیرمنطقی و منفی است که فرد را به سمت تعلل سوق میدهد؛ به عبارت دیگر مشکلات دانش آموزان و کودکان کار با فرایند شناختی غیرمنطقی در ارتباط است که ناشی از شرایط سخت زندگی آنها می باشد. پس می توان نتیجه گرفت که درمان شناختی رفتاری بر هیجان تحصیلی در کودکان کار مقطع متوسطه اول شهر چابهار موثر واقع شود.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله نویسندگان از کلیه شرکت کنندگان در این پژوهش و تمام کسانی که به نحوی مؤثر در انجام این پژوهش همکاری کردند، تقدیر و تشکر می‌کنند.

منابع:

اسدزاده، محمد. (۱۳۹۲). پیش بینی سرزندگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی دانشجویان براساس سبک زندگی اسلامی. روان شناسی فرهنگی، ۶(۱)، ۱۷۹-۱۹۸.

نیکدل، احمد. (۱۳۹۹). واکاوی تاثیر جو نوآوری بر رفتار نوآورانه کارشناسان کشاورزی: نقش میانجی سرمایه روان شناختی و خودکارآمدی خلاق. پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی، ۱۴(۱) (پیاپی ۵۳)، ۳۵-۵۲.

نیکدل، احمد، و کدیور، نیلوفر. (۱۳۹۹). مدل علی نوآوری کاری بر اساس میزان آگاهی از ابعاد شهروند الکترونیک با نقش واسطه ای خودکارآمدی خلاق و رایانه در معلمان دوره متوسطه اول. ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۱۱(۲)، ۱۸۱-۲۰۶.

جمشیدیان، حسین، حافظی، فریبا، افتخارصعادی، زهرا، و عابدی، احمد. (۱۴۰۰). اثربخشی روش شناختی رفتاری رفتاری مارتین بر هیجان های تحصیلی و انگیزش تحصیلی در کودکان کار تیزهوش متوسطه دوم. توانمند سازی کودکان استثنایی، ۱۲(۲) (۳۵)، ۶۱-۷۱.

۶۱-۷۱. <https://sid.ir/paper/952468/fa> SID.

عابدی، ا.، معماریان، آ.، شوشتری، م.، و گلشنی منزله، ف. (۱۳۹۹). بررسی اثربخشی مداخلات چندبعدی شناختی-رفتاری مارتین بر میزان عملکرد تحصیلی و اشتیاق تحصیلی دانشآموزان دختر دبیرستانهای شهر اصفهان. فصلنامه روانشناسی تربیتی،

معمارین، آ.، عابدی، ا. و شوشتری، م. (۱۴۰۰) اثربخشی مداخلات چندبعدی شناختی-رفتاری مارتین بر انگیزش تحصیلی دانش آموزان دختر پایه سوم راهنمایی. مجله رویکردهای نوین آموزشی.

رنجبر، س. (۱۴۰۱)، تاثیر یادگیری مشارکتی بر خودکارآمدی و حل مسئله خلاق کودکان کار دوره اول متوسطه مدرسه نظر فخاری شهرستان ساوه، چهارمین همایش ملی پژوهش های حرفه ای در روانشناسی و مشاوره با رویکرد از نگاه معلم، میناب.

فارسی نژاد، معصومه، کرمی، ابوالفضل، و اسدزاده، حسن. (۱۳۹۷). اثربخشی درمان شناختی-رفتاری بر ملال تحصیلی و اضطراب امتحان کودکان کار دختر دبیرستانی. آموزش و ارزشیابی (علوم تربیتی)، ۱۱(۴۴)، ۱۱۹-۱۴۳. SID. <https://sid.ir/paper/183638/fa>

عسگری، محمد. (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش مدیریت استرس به شیوه شناختی-رفتاری بر اضطراب امتحان، پیشرفت تحصیلی و عملکرد کنکور داوطلبان ورود به دانشگاه. روان شناسی تربیتی (روانشناسی و علوم تربیتی)، ۱۵(۵۱)، ۱۷۵-۱۹۴. SID. <https://sid.ir/paper/112094/fa>

گرگیچ، فرزانه، عبدی، حسن، و طاهر، محبوبه. (۱۴۰۱). اثربخشی درمان شناختی رفتاری بر تنظیم هیجان و اضطراب زنان مطلقه. مطالعات اسلامی در حوزه سلامت، ۶(۴)، ۱۰۱-۱۱۲. SID. <https://sid.ir/paper/1126401/fa>

غلامزاده نیکجو، حانیه، علیوندی وفا، مرضیه، طباطبایی، سید محمود، و محب، نعیمه. (۱۴۰۱). اثربخشی درمان شناختی مبتنی بر تنظیم هیجان بر تکانشگری و پرخاشگری دانش آموزان با مشکلات رفتاری. پرستاری کودکان، ۹(۱)، ۲۲-۳۳. SID. <https://sid.ir/paper/1012181/fa>

محمدپور، محمد، جهان، فائزه، مکوند حسینی، شاهرخ، و معاضدیان، آمنه. (۱۴۰۲). تعیین اثربخشی بازی درمانی شناختی-رفتاری در تنظیم هیجان و سازگاری تحصیلی دانش آموزان دارای اختلال نارسانا نویسی. پژوهش پرستاری، ۱۸(۳)، ۱-۱۱. SID. <https://sid.ir/paper/1093291/fa>

ILO- IPEC. (2019). Marking progress against child labor- Global estimates and trends .

Hosseini H.(2020) Street child labor condition in Iran. Social Welfare Quarterly 5(19): 155-173. [Persian]

Afshani AR, Asgari Nadoushan A, Heidari M, Nourian Najafabdi M. Analysis of street children and working in Isfahan. Journal of Applied Sociology. 2021; 23(2): 85- 102. [Persian].

Arteeno, E & Leavitt, R. (2019). Cooperative Learning. The John Wesley Powell student research conference. Educational Studies Department, Illinois Wesleyan University. April

Pakraan(2016). Leap into collaborative learning. university of Adelaide (internet|2005 [cited ۲۰۱۵ Dec ۲۹) . Available from : [http://www.adelaide.edu.au/clpd.../lep/leapinto collaborativelearning.pdf](http://www.adelaide.edu.au/clpd.../lep/leapinto%20collaborativelearning.pdf).

taysoon, G.Power, M. Michael, A. & Inn, L. (2019). The teacher source book for cooperative learning. USA , Corwin press, Inc.

pakraan (2022). education technology. libraries unlimited , Englewood, Colorado

